

De kloof wordt groter en groter

WILLEM BOSVELD en JEROEN SLOT

Grofweg de helft van de Amsterdammers kan het weinig tot niks meer schelen wat het stadsbestuur uitspookt; slechts een kwart is nog echt geïnteresseerd. Dat is de onthutsende uitkomst van een peiling van het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek (O+S). Onthutsend, omdat de verhoudingen nog maar tien jaar geleden precies omgekeerd lagen. O+S-onderzoekers Willem Bosveld en Jeroen Slot vragen zich af hoe de kloof kan worden gedicht.

Het is de laatste vijf jaar erg goed gegaan met Amsterdam. Werkte in 1997 iets meer dan de helft van de beroepsbevolking, nu is dat ruim tweederde. Alle Amsterdammers, autochtoon en allochtoon, hebben daarvan geprofiteerd. De arbeidsparticipatie is inmiddels hoger dan landelijk. Net als in de jaren vijftig heeft de stad weer een groter aantal hoge inkomens dan landelijk gemiddeld en alleen al de laatste twee jaar komen elke dag tienduizend mensen meer de stad binnen om er te gaan werken.

Zoveel economisch succes is krachtiger dan welk sociaal beleid ook. En dat succes op vele fronten krijgt extra contouren nu het - even - wat minder gaat en de berichten over de haperende economie elkaar in hoog tempo opvolgen: een stagnerende woningmarkt, leegstaande kantoren, snel dalende aantallen vacatures, een oplopende werkloosheid en bedrijven die de stad verlaten.

In 2002 jaar mochten de Amsterdammers liefst vier keer stemmen: voor het stadsdeel, voor de gemeenteraad, voor de Tweede Kamer en bij het referendum over de verzelfstandiging van het GVB. Gelegenheid te over om de politiek te belonen voor het succes van de voorafgaande jaren, zou je denken.

Niets is minder waar.

Bij de (stadsdeel)raadsverkiezingen verloren zittende coalities vrijwel zonder uitzondering, al viel de schade in maart nog mee.

Niet onbegrijpelijk: Paars was in belangrijke mate een Amsterdamse uitvinding en er zat ook een flink hoofdstedelijk smaldeel in het laatste kabinet-Kok. Bovendien was er in Amsterdam geen sterke lokale leefbaarheidspartij. In mei, bij de Kamerverkiezingen, wonnen de protestpartijen - de LPF voorop - wel aanzienlijk. En en passant liet tweederde van de Amsterdammers weten niets te moeten hebben van de voorgenomen verzelfstandiging van het GVB.

Nu de stofwolken zijn opgetrokken en er nieuwe verkiezingen in aantocht zijn, is er aanleiding een balans op te maken.

De LPF begon zijn electorale opmars bij extreem rechtse kiezers. Nu, een jaar later, is de partij is op datzelfde niveau en bij dezelfde kiezersgroep terug. Met dat verschil dat de overgebleven kopstukken zich ook veel nadrukkelijker profileren met extreem rechtse thema's. Wel heeft Pim Fortuyn er in de tussentijd voor gezorgd dat Nederland is beland in de toptien van electorale aardverschuivingen in Europa in de laatste honderd jaar, een plaats die voordien alleen was weggelegd voor landen met grote (burger)oorlogen of verregaande corruptie.

De snelle opkomst van de LPF onder Fortuyn en de ontgoochelend snelle desintegratie van de partij na zijn dood, maken het er voor andere nieuwkomers, met name Leefbaar Nederland, niet gemakkelijker op. Verder heeft Fortuyn natuurlijk de kwetsbaarheid en het onvermogen van de zittende partijen aangetoond als het gaat om de issues veiligheid en integratie, zonder overigens zelf duidelijk aan te geven hoe het moest en kon. Sterker nog, veiligheid en integratie worden meer dan ooit verward.

Er gaat iets niet goed tussen burger en bestuur, zoveel is wel duidelijk. In 1992, toen naar aanleiding van de dalende opkomst bij verkiezingen volop werd gediscussieerd over bestuurlijke vernieuwing die nodig zou zijn om de kloof tussen burger en bestuur te dichten, heeft O+S de

Amsterdamse bevolking ingedeeld naar de mate van betrokkenheid bij de politiek. Dat gebeurde niet op basis van traditionele variabelen, zoals leeftijd en opleiding, maar op basis van kennis, houding en gedrag in politieke zaken.

We benoemden toen, naar opeenvolgende mate van betrokkenheid, vijf groepen: de onverschilligen, de niet betrokken kiezers, de rituele kiezers, de critici en de ingewijden. Destijds was de groep critici het grootst, met 36 procent. Ze bestond uit mensen die weliswaar geïnteresseerd zijn in politiek, die stemmen en over een behoorlijke kennis van de politiek beschikken, maar die tegelijkertijd tamelijk cynisch zijn over de politieke besluitvorming. Een gezonde Amsterdamse instelling.

De groep critici is in tien jaar tijd echter flink kleiner geworden, zo bleek toen het onderzoek onlangs werd herhaald. Ze bestaat nu nog maar uit zeventien procent van de kiesgerechtigde Amsterdammers. Bovendien bleek dat de kennis van lokale omstandigheden in deze groep is teruggelopen, terwijl het cynisme wel overeind is gebleven.

De meest betrokken groep, de ingewijden, was met achttien procent in 1992 nog goed vertegenwoordigd. Ingewijden zijn mensen die het lokale nieuws volgen, die niet cynisch zijn en een mening hebben over de hoofdstedelijke politiek - goede kans dat u als lezer van deze pagina ertoe behoort. Maar ook deze groep is in tien jaar tijd meer dan gehalveerd omvat nog maar acht procent van de Amsterdammers.

Groei is er vooral bij de groepen die het verst van de politiek afstaan: de onverschilligen (geen kennis, geen interesse, geen participatie op welk politiek terrein dan ook) en de niet betrokken kiezers, die wel gaan stemmen, maar het daar ook bij laten. Kortom, de afstand tussen burger en bestuur, tien jaar geleden al een reden voor zorg, is alleen maar gegroeid. Belangstelling en kennis zijn afgenomen, het cynisme is groter geworden. De consequentie is dat het niet gemakkelijk is een publiek debat over grote onderwerpen te voeren.

Gegeven deze veranderingen staan er voor de politiek twee opties open. Niets doen en accepteren dat de opkomst bij verkiezingen laag is en sommige groepen matig zijn vertegenwoordigd - in de veilige wetenschap dat het niet gemakkelijk is het systeem met een nieuwe partij aan het wankelen te krijgen. De andere optie is een minder cynische, waarin de politiek het zichzelf meer aanrekent dat buiten de beroepsmatig geïnteresseerden, zoals ambtenaren en journalisten, nog maar weinigen de integrale gemeentelijke politiek volgen - en waarin zij vervolgens besluit de burger op te zoeken en de problemen helder en eenduidig bespreekbaar te maken.

Want problemen zijn er genoeg.

Zo moet de vage, maar veelgehoorde notie van tafel dat meer dan de helft van de Amsterdammers uit allochtonen bestaat. Want de groep over wie de gemiddelde Amsterdammer het heeft als hij het woord 'allochtoon' gebruikt, is vele malen kleiner dan de 'meer dan de helft' die daaraan wordt gekoppeld. Slechts circa twintig procent van de Amsterdammers behoort tot de groep allochtonen met een zwakke sociaal-economische positie. Een veel groter aantal valt al lang niet meer onder die definitie, zoals de tien procent ronduit succesvolle buitenlanders: Belgen, Duitsers, Amerikanen.

Wil Amsterdam succesvol het pad van de op cultuur en kennis georiënteerde economische specialisatie blijven volgen, dan zal ook deze groep passend gehuisvest moeten worden. Daarvoor zijn juist betere en duurdere huizen nodig. Tegelijkertijd moet worden voorkomen dat voor grote complexen in de sociale verhuur, bijvoorbeeld in Nieuwendam, Holendrecht, Osdorp en de Bijlmer, alleen de slopershamer nog uitkomst biedt.

Nog zo'n schijnbare tegenstelling: de stad moet de op cultuur en kennis georiënteerde ondernemingen huisvesten maar tegelijkertijd mogelijkheden overeind houden voor creatieve, innovatieve starters, die geen kolossale huren kunnen betalen, maar wel een onmisbare bijdrage leveren aan het internationaal zo gewaardeerde klimaat van de stad.

Discussies over zulke thema's, die voor de toekomst van Amsterdam uiteindelijk veel belangrijker zijn dan het 'allochtonenvraagstuk', dreigen nu ondergesneeuwd te raken. Veel kiezers zien het liever simpel en sommige politici gaan daar graag in mee. Maar de stad schiet er niets mee op. Het begrip veiligheid, als vaag containerbegrip te pas en te onpas gebruikt in politieke campagnes, moet worden genuanceerd. Natuurlijk moet dat wat evident onacceptabel is, worden aangepakt, zoals nu ook gebeurt. Maar daarnaast moet in samenspraak met bewoners bepaald worden wat die veiligheid nu precies inhoudt en hoe ze verbeterd kan worden. Het gaat in elk geval over de kwaliteit van basisvoorzieningen, de kwaliteit van de openbare ruimte en de afwezigheid van criminaliteit. En over de vraag wie waarvoor verantwoordelijk is.

Daarbij: de opgaven waarvoor Amsterdam staat, kunnen niet binnen de gemeentegrenzen worden opgelost. Om in het Europa van de toekomst mee te kunnen doen, moet Amsterdam zijn relatief gunstige positie als creatieve kennisstad verder uitbouwen. En daar is de hele regio voor nodig. Het gaat erom samen met de omliggende gemeenten de regio in het voortdurende proces van regionale specialisatie en uitsortering een vorm te geven die toekomst heeft.

Alleen samen met de verschillende groepen betrokkenen, burgers en bedrijven, kunnen de opgaven van de toekomst worden opgelost, of het nu gaat om sociaal economisch zwakke allochtonen, onmisbare allochtonen of gewone Amsterdammers. Wellicht herwint de politiek belangstelling en vertrouwen als deze regionale agenda en identiteit meer vorm krijgen.

Betrokkenheid bij de politiek 1992 vergeleken met 2002, in vijf groepen, in procenten

